

GELENEK-GELECEK İLİŞKİSİNİN 21. YÜZYIL TEKSTİL SANATINA KAVRAMSAL AÇIDAN YANSIMALARI

THE CONCEPTUAL REFLECTIONS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TRADITION AND FUTURE TO THE 21ST. CENTURY TEXTILE ART

Arş. Gör. / Research Asst. Derya MERİÇ Dokuz Eylül Üniversitesi / Dokuz Eylül University
Dr. Öğr. Üyesi / Asst.Prof. Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR Dokuz Eylül Üniversitesi / Dokuz Eylül University

Derya MERİÇ[1]
Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR[2]

ÖZET

Kökeni insanlığın varoluşuna kadar dayanan tekstil, giyinme ve örtünme gibi ihtiyaçları karşılamasının yanında aynı zamanda bir iletişim ve aktarım aracı olarak da güçlü bir rol üstlenerek günümüze kadar gelmiştir. Süreç içinde çok çeşitli malzeme ve tekniklerin geliştirilmesi ile de zenginliği artmış; kültürden kültüre, coğrafyadan coğrafyaya özgün değerlere sahip bir olgu halini almıştır. Tekstil sanatı ise bu uzun süreçte dönüşerek ve evrilerek var olduğu dönemlerin bir yansımasını oluşturmuştur. Dolayısı ile tekstil, gerek malzeme gerek teknik açıdan sanatçılar için büyük potansiyeller taşıyan bir aktarım aracıdır. Çeşitliliği ve sürekliliği ile dünyadaki en yaygın ve yaratıcı sanat biçimlerinden biri olan tekstil sanatı; geleneksel ile geleceği birleştiren yeni olasılıkları ve ifade biçimlerini araştıran, çağdaş yaratıda disiplinlerarası bir platformdur. Birçok sanatçı öncelikle el sanatlarıyla ilişkilendirilen malzemeler ve teknikler ile birlikte yeni kavramları ifade etmeyi öngören, kendi bakış açılarına ve amaçlarına en iyi şekilde hizmet eden seçimleri yaparak yeni yaratılar üretmek peşindedir. Vurgulamak istedikleri kavramlar ve yaratmak istedikleri etkileri ise iletişim ve teknolojideki değişimlerle desteklemektedirler. Bu çalışmada yeni nesil tekstil ve karma medya sanatçılarının odaklandıkları, tekstil sanatına dâhil edilmiş geleneksel ve popüler kültürler arasında var olan sınırlar ve bağlantılar araştırılacaktır. Disiplinlerarası sanata dâhil olan sanatçı ve tasarımların gelenekten geleceğe bağ kuran yeni, eski ve yeniden kullanıma hazır ipliklerin ve kumaşların yanı sıra geleneksel olmayan malzemelerden oluşan, küresel görsel bir kültürün yolunu açan çalışmaları incelenecek; kullandıkları geleneksel ve güncel teknikler örneklerle aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tekstil Sanatı, Lif Sanatı, 21. Yüzyıl Tekstil Sanatı, Kavramsal Sanat, Gelenek-Gelecek İlişkisi

ABSTRACT

Textile, that's origins have been based on the existence of humanity, has a strong role as a communication and transmission tool in addition to providing for needs such as clothing or covering and has come until today. In this process, with the development of a wide variety of materials and techniques, the richness of it has increased and become a matter of fact with unique values from various cultures and geographies. In this long process, textile art has transformed and evolved and has been a reflection of the periods in which it existed. Therefore, textile is a means of transmission with great potentials for artists according to both the materials and techniques. Textile art, one of the most common and creative art forms in the world with its diversity and continuity, is an interdisciplinary platform in contemporary creation that explores new possibilities and expressions that combine tradition and future. Many artists seek to make new creations by making choices that serve to express their new perspectives and serve their viewpoints and objectives most appropriately with materials and techniques primarily associated with handicrafts. In case, they support the concepts they want to emphasize and the effects they want to create with the changes in communication and technology.
In this study, the boundaries and bonds between traditional and popular cultures which is included in textile art are focused by new generation textiles and mixed media artists will be searched. The works of artists and designers who are involved in interdisciplinary art that link to the future from tradition, consist of non-traditional materials, as well as new, old and reclaimed yarns and fabrics, as well as leading to global visual culture, will be explained with examples.

Keywords:Textile Art, Fiber Art, 21th. Century Textile Art, Conceptual Art, Relation Between Tradition And Future

[1] Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi
deu.deryameric@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7100-8056
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi
skozbekci@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1031-9667

Resim 1. (Sol) Erken Dönem Bronz Çağı kız çocuk kıyafeti (Fotoğraf: R. Fortuna, National Museum of Denmark), (Orta) Hallstatt tuz madeninden Erken Dönem Demir Çağı deri ayakkabı (© Natural History Museum Vienna), (Sağ) İtalya'dan milattan önce 6.-7. yüzyıl dokuma ağırlıkları(Anthony Tuck katkılarıyla), Akt. Gleba & Mannering, 2012.

Resim 2. (Sol) Erzincan Halısı, Doğu Anadolu, Türkiye, 18. yy Vakıflar Halı ve Kilim Deposu, Ank. http://www.azerbaijanrugs.com/anatolian/erzincan/erzincan_rug3.htm Erişim: 27.06.2019, (Orta) Kimono, Japonya, 1780-1830 dönemleri Japon Kimono Örneği, Museum no. FE.12-1983, Victoria and Albert Müzesi, Londra, http://www.vam.ac.uk/content/articles/h/a-history-of-the-kimono/ Erişim: 27.06.2019, (Sağ) Pamuklu boyama yer yaygısı, 1630, © Richard Davis, The Fabric of India Sergisi, 2015, Victoria and Albert Müzesi, Londra, http://www.alaintruong.com/archives/2015/10/03/32720946.html Erişim: 27.06.2019.

Resim 3. (Sol) Punk akımı öncülerinden tasarımcı VIVIENNE WESTWOOD'un tartan kumaşı ile oluşturduğu tasarımlar, Westwood & Kelly, 2016, (Orta) 19. yüzyılda Eugene Deveria tarafından resmedilen 17 ve 18. yüzyıl dönemine ait bir İskoç klan şefi, Fogg & Steele, 2013, (Sağ) JOSEPH BEUYS, Felt Suit, https://www.tate.org.uk/art/artworks/beuys-felt-suit-t07441 Erişim: 29.08.2019.

Resim 4. (Sol) MAGDALENA ABAKANOWICZ, Yellow Abakan, https://www.moma.org/collection/works/3650 Erişim: 29.08.2019, (Orta) JAGODA BUIC, Triptique Structural, Acar, 2013, (Sağ) OLGA DE AMARAL, Brumas, Phaidon Editors & Porter, 2019.

Giriş

Tekstil tarihine bakıldığında tekstilin temellerinin insanlığın varoluşu ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Öyle ki, günümüzde kayıtlara geçen en eski tekstil buluntularının milattan önce 38.000'e kadar dayandığından bahseden kaynaklar mevcuttur (McDonald, 2011). Bununla birlikte, milattan önceki dönemlerden günümüze kadar ulaşmış çeşitli giysi ve ayakkabı kalıntıları ve dokuma için hazırlanmış ağırlıklar, tekstilin insan yaşamındaki yerinin çok eskilere dayandığına dair bulgular olarak değerlendirilebilir niteliktedir (Resim 1) (Gleba & Mannering, 2012).

Tekstil, süreç içinde çok çeşitli malzeme ve tekniklerin geliştirilmesi ile birlikte zenginliği giderek artan, kültürden kültüre, coğrafyadan coğrafyaya özgün değerlere sahip bir olgu halini almış; tekstil sanatı ise bu uzun sürecinde dönüşerek ve evrilerek var olduğu dönemlerin ve coğrafyaların bir yansımasını oluşturmuştur (Resim 2). Tekstil ve tekstil sanatı bu bağlamda öncül işlevlerinin yanında bireysel ve toplumsal açıdan bir dil ve aktarım aracı haline de gelmiştir ve dolayısıyla gerek malzeme gerek teknik açıdan sanatçılar için her dönemde büyük potansiyeller taşımış ve taşımaktadır. (Resim 2.)

Bu noktada çeşitliliği ve sürekliliği ile dünyadaki en yaygın ve yaratıcı sanat biçimlerinden biri olan tekstil sanatını; geleneksel ile geleceği birleştiren, yeni olasılıkları ve ifade biçimlerini araştıran, çağdaş yaratıda disiplinlerarası bir platform olarak tanımlamak mümkündür. Söz gelimi, kültürel kodlara sahip bir tekstil tekniği, deseni ya da malzemesi; disiplinlerarası yorumlamalar ile çok çeşitli anlatımlara olanak sağlayabilmektedir. Örneğin İskoç kültürünün önemli bir parçası olan, her klan için özel olarak tasarlanmış tartan kumaşlar punk akımının öncülerinden Vivienne Westwood'un tasarımlarında yorumlanması ile punk akımının farklı anlamları da üstlenen bir ikon ürünü haline gelmiş, salt bir giysi olmanın ötesinde kültürel bir kod olarak yerini almıştır. Aynı zamanda karakteristik özelliklerinin sayesinde kavramsal sanat çalışmalarındaki alternatif malzeme kullanımlarına örnek olabilecek nitelikler de taşımaktadır. Dadaizm akımı sanatçılarından Beuys'un 'Felt Suit' adlı çalışmasını, bu bağlamda incelenebilecek örnekler arasında göstermek mümkündür. Boş bir kabuk misali asılı duran keçe takım, dünyadan korunma ve bireysel izolasyonu simgelemektedir. Beuys'a göre sanat, güzelliği tasvir etmekle ilgili değil, iletişim ve özgürlükle ilgilidir. Bu Beuys'u geleneksel malzemeleri geleneksel olmayan bir biçimde kullanmaya ve geleneksel sanatı sorgulamaya yöneltmiştir (Resim 3) (Potts, 2004).

Tekstil sanatı ise kökenleri çok eskilere dayanmakla birlikte uzun yıllar çoğunlukla kadınlara atfedilen bir zanaat ve dekoratif ürünler grubu olarak tanımlanmıştır (Akt. Pöllänen & Ruotsalainen 2017). Bauhaus ve sonrasında sanatçıların çabalarıyla gerekli zemini bulmuş; kimlik, toplumsal cinsiyet, kültür, ekoloji, gelenek, evcimenlik gibi meselelerin irdelendiği ve atfedilen tüm bu etiketleri görmezden gelen yapıtlar ile 1960'lı yıllarda oluşmaya ve lif sanatı olarak adlandırılmaya başlamıştır. Fakat tekstil disipliniyle arasındaki organik bağları nedeniyle dekoratif sanatlarla ya da el sanatlarıyla aynı kategoride değerlendirilmiştir. 1980'li yıllardan itibaren önem kazanmaya, Çağdaş Sanat'la doğrudan etkileşime geçmeye başlamış günümüzde ise kendini bir sanat formu olarak kurmuştur (Özpınar, 2009).

Bauhaus ekolünün etkisiyle başlayan süreçte ikinci dönem lif sanatçılarının çalışmaları, tezgahtan bağımsız olarak duvarda, yerde ya da kaidede sergilenebilir sanat eserleri halini almıştır. Magdalena Abakanowicz bu bağlamda ikinci nesil lif sanatçılarından döneminin öncüleri arasında yer almaktadır. Abakanowicz, alan ve malzeme sınırlamalarını ustaca kullanarak savaş sonrası yılları tanımlayan eserler ortaya koyarken; oval şekiller, yarıklar ve uzantılardan oluşan dokumalar ile kendi deyimiyle tapestri'nin olağan kullanımının imhası ile nefes kesici ve heybetli heykel yorumlamalarına gitmiştir (Phaidon Editors & Porter, 2019). Acar'ın da ifade ettiği üzere Polonyalı ünlü lif sanatçısı Magdalena Abakanowicz ile birlikte çalışmalarına başlayan ve geçmişin Yugoslavya'sında yetişmiş Hırvat kökenli Jagoda Buic, öncü lif sanatçılarının en önemlilerinden bir diğeridir. Yetiştiği coğrafyanın dokuma geleneklerinden güç alan Jagoda Buic, tekstil eğitiminden sonra sahne ve set tasarımı eğitimi de alarak dokuma tekniği ve malzemesiyle üç boyutlu ifade şeklini birleştiren ve lif sanatında heykelsi biçimlerin kullanılmasında öncü olan sanatçılardan olmuştur (2013). Bir diğer örnek olarak Kolombiyalı lif sanatçısı Olga de Amaral'ın çalışmalarından söz etmek mümkündür. Amaral'ın yapıtlarında goblen ve nakış gibi köklü el sanatları ile Latin Amerikan avangard ve modernist soyutlamasının bir arada kullanımı gözlemlenmektedir (Resim 4) (Phaidon Editors & Porter, 2019).

Tekstil Sanatı ve Kavramsal Sanat İlişkisi

Tekstil, uzun tarihsel sürecinde dokuma sanatından tekstil sanatına; sonrasında ise lif sanatına dönüşerek evrilmiştir. İlk olarak geleneksel sanatlardan doğan ve sonra sanatsal ifade biçimine dönüşen dokuma sanatı, el sanatlarının da ötesine geçerek diğer tekstil tekniklerinden yararlanılarak oluşturulan kumaş tasarımlarının kullanılmasıyla da tekstil sanatı olarak ifade edilmiş; malzeme, teknik ve sanatsal görüntü açısından, ön planda kavramsal yaklaşımı getiren lif sanatı ise bunu takip etmiştir (Sakalauskaite, 2012). Endüstri devrimi ile birlikte 19. yüzyılda teknolojik yeniliklerin sanat ve mimarlık alanlarına etkileri söz konusu olmuş ve bunun bir yansıması olarak da sanat-zanaat birliktelliklerinin tartışıldığı Arts and Crafts ve Art Nouveau gibi yeni akımlar ile birlikte lif sanatının düşünsel temellerinin atıldığı bir döneme geçiş yapılmıştır (Özpınar, 2009). İlerleyen dönemlerde Bauhaus etkileriyle birlikte başlayan süreçte lif sanatı ve sanatçılarının bilinirliği ve üstlendikleri roller artmış ve günümüz güncel sanatında etkin bir yer edinir hale gelmiştir. Belli kurallar doğrultusunda dokuma tekniğiyle resim oluşturma eylemine dayanan 'figürlü dokuma' ya da Avrupa'daki adıyla 'tapestry', 1920'li yıllardan başlayarak bilinen özelliklerinden koparılıp yeni anlamlar yüklenerek çağdaş sanata dahil edilmiştir (Acar, 2013). Bu bağlamda lif sanatını farklı tekstil teknikleri kullanılarak, malzemeye, renge bağlı kalmadan herhangi bir teknik ile oluşturulmuş sanatsal çalışmalar olarak tanımlamak mümkündür (Sakalauskaite, 2012). Başka bir deyişle; lif sanatının kökeni dokuma sanatına dayalı olarak gelişirken, anlamının gün geçtikçe genişlediği ve sadece dokuma yapılar ile sınırlı kalmadığı lif sanatçılarının sunmuş olduğu çalışmalardan da gözlemlenebilmektedir (Uğur, 2006).

Kavramsal Sanat 1960'larda müzeler ve galeriler tarafından dayatılan sanatsal kategorilere tepki olarak doğmuştur. Temelleri Dadaizm ve Duchamp'ın 'hazır-nesne'kullanımına dayanan kavramsal sanat, meta olarak görülen sanat yapıtına da bir tepkidir (Farthing, 2014). Henry Flynt'in 1961 yılında kaleme aldığı "Kavramsal Sanat" başlıklı makalesinde, Fluxus uygulamalarının yanında terimi ortaya atmış, Sol LeWitt ise 1969 yılında yazdığı "Kavramsal Sanat Üzerine Paragraflar" başlıklı makalesi ile ilk kez terime açıklık getirmeye çalışmıştır (Demir Bağatır, 2011). Kavramsal Sanat; Fluxus, Enstalasyon, Performans, Arazi Sanatı, Yoksul Sanat ve Video Sanatı ile birlikte 'nesne sonrası sanat' ya da 'nesnesiz sanat' olarak da tanımlanabilir. Tüm bu sanatların ortak nokta, düşünceyi ve kavramı iletmede araç olarak dili, çeşitli nesneleri, insanın kendisini ve doğayı kullanmasına karşın bunların hiçbirinin sanat eseri olarak algılanmamasının gerekliliğidir. Sanatçının iletmek istediği felsefi düşünce ve kavram bu sanatlardaki yapıtı oluşturmaktadır. Sanatı üstün bir meta ve fetiş nesnesi olmaktan kurtarmak amacında olan bu tutum ise düşünsel bir süreçle algılanmayı gerektirdiğindendir (Erol Tüysüz, 2011). Erzen'in de belirttiği üzere; kavramsal sanatta biçimsel yaklaşımda değer yargılarının ya da beğeniye dair önceliklerin yok olması, sanatçının biçimsel tercihlerinde estetik seçiminin değil, anlam üretiminin yönlendiriciliğini benimsemesindendir (Akt. Demir Bağatır, 2011).

Sanat yapıtının bir kavramın bir sanatçı tarafından somut hale getirilişi olması kabulü ile, kimi sanatçıların yapıtlarını oluştururken bir kavramdan, kimilerinin ise malzemeden yola çıktığını söylemek mümkündür. Lif sanatında ise her ikisinden de bahsedilebilmektedir (Akt. Özpınar, 2009). Bu noktada; lif sanatı ve kavramsal sanatın bağlantısı önem kazanmaktadır. Kavram, özünde kendi kendine oluşan bir olgu ve felsefedir. Kavramsal sanatın amacı izleyiciyi düşündürmektir. Günümüzde lif sanatında kavramlar, estetik ve işlevselliğin önüne geçmektedir. Öte yandan, lif

Resim 5. (Sol) ULLA-STINA WIKANDER http://www.ullastinawikander.com/?fbclid=IwAR2T-jVGd_Kd7miUC0qHs4o5RGOsM5bfEd02r7LW7vzcnE4wzUoti0wTTkY Erişim: 27.06.2019, (Orta) NICOLETTA DE LA BROWN https://makezine.com/2014/01/21/embroidered-bodega-bags/ Erişim: 27.06.2019, (Sağ) ELVAN ÖZKAVRUK ADANIR http://www.scythiatextile.com/ Erişim: 27.06.2019.

Resim 6. (Sol) FAIQ AHMED, Liquid Serisi, https://www.faigahmed.com/index.php?lang=en&page=8&projID=13 Erişim: 27.06.2019, (Sağ) ROSS LOVEGROVE, Transmission, https://www.londondesignfestival.com/events/ross-lovegrove-transmission Erişim: 29.08.2019.

Resim 7. LEYLA YILDIRIM, Bedel, Fotoğraf: L. Yıldırım, 2012, (Sağ) BIRGIT DIEKER, Wildes Herz, http://www.birgit-dieker.de/start.htm?babel=2 Erişim: 27.06.2019.

Resim 8. (Sol) SANDRA BECKER, Interior, http://sandrabecker.info/www.sandrabecker.info/work/Seiten/Interior_I,_2012.html#0 Erişim: 27.06.2019, (Orta) BIRGIT DIEKER, Arme, http://www.birgit-dieker.de/start.htm?babel=2 Erişim: 27.06.2019, (Sağ) SALLY HEWETT, PIP, https://www.sallyhewett.co.uk/gallery_276958.html Erişim: 27.06.2019.

Resim 9. (Sol) DIANA SCHERER, Interwoven, Franklin&Till, 2018, s. 217, (Orta) CAROLE COLLET, Biolace, Myers, 2015, (Sağ) SONJA BÄUMEL, Chrocheted Membrane, Myers, 2015.

sanatının en önemli değerleri estetik ve işlevsellik olduğundan kavramsal sanat ve lif sanatının birbiri ile ilişkisine dikkat çekmek gerekmektedir (Sakalauskaite, 2012). Tekstil, yapısal ve ifadesel olarak çeşitli olanaklara sahip bir materyaldir. Kendine has teknik, malzeme, form ve kullanım alanları olarak birçok potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Tekstil sanatçıları bu olanakları, bilinçle plastik yapılara dönüştürmekte, böylece geleneksel teknikler ve ileri teknolojilerin kombinasyonu ile her geçen gün yeni yaratıların doğmasına imkan sağlamaktadır (Sönmezateş, 2012). Bununla birlikte, Sakalauskaite'ye göre lif sanatının kendisi 'kavram' ile doğmuş olsa da aynı zamanda tekstil/dokuma sanatından çıkmış olduğundan onun özeliklerini, estetik ve sanatsal görüntüsünü taşımaya da devam etmesi gerekmektedir (2012).

Gelenek-Gelecek İlişkisinin 21. Yüzyıl Tekstil Sanatına Kavramsal Açıdan Yansımaları

21. yüzyıl'ın içinde bulunduğu dinamikler incelendiğinde ise tekstil sanatının başlı başına bir alan olmasının yanında, disiplinlerarası sınırların tartışıldığı ve belirsiz hale geldiği çoklu disiplinli yapıtlara rastlamak mümkündür. Çeşitliliği ve sürekliliği ile dünyadaki en yaygın ve yaratıcı sanat biçimlerinden biri olan tekstil sanatı; geleneksel ile geleceği birleştiren yeni olasılıkları ve ifade biçimlerini araştıran, çağdaş yaratıda disiplinlerarası bir platforma dönüşmüştür. Bu bakış açısıyla farklı disiplinlerden pek çok sanatçı tekstil malzeme ve tekniklerinden beslenerek yeni kavramları ifade etmeyi ve yeni etkiler yaratmayı hedeflemektedir ve yeni yaratılar üretmek peşindedir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta ise Ovacık'ın da değindiği üzere dişil yaratıcılığın ürünleri olarak yorumlanan el işleri ve bunları yapma becerisinin, kadınlar arasında nesilden nesile aktarılan bilginin ürünleri olmasıdır (Akt. Kipöz, 2015). Endüstri Devrimi sonrasında, yeni üretim tekniklerinin yaygınlığının ve kullanımının artması ile eski tekstil üretim tekniklerinin kullanımı azalmıştır. Bu eski tekniklerle yapılan üretimler ise yerel el sanatları, kadın el sanatları, süsleme-bezeme, hobi gibi çeşitli isimler almaya başlamıştır. Özpınar'ın da aktardığı üzere; lif sanatının, sanat olarak kabul edilebilmesi için, sanat ve kültürün yeniden değerlendirilmesi gerektiğine değinen Mary Jane Jacob'a göre, 1960'lı yıllardan günümüze lif sanatı yapıtları, kültürde marjinal kabul edilen olgularla, kimlik, toplumsal cinsiyet ve çevre sorunlarıyla yüzleşmiş; bu kavramların çağdaş sanat söyleminde önem kazanması ise 1980'li yıllarda olmuştur. Tarih boyunca, tüm kültürlerde kadınla ilişkilendirilen lif sanatının dezavantajlı topluluklar arasında görülmesi, eleştirmenlerin ifade ettiği gibi, kültürel bir sorun olarak yorumlanmış; hatta lif sanatı alanında feminist tavırla çalışan sanatçılar, yapıtlarını, doyurma, koruma ve ev hayatı kavramları üzerinden oluşturmuşlardır (2009). Son dönemde ise Endüstriyel Devrim sonrasındaki eril hakimiyet ile geri plana itilen bu el sanatları ve teknikler günümüz farkındalıkları ile çoğunlukla kadın sanatçılar tarafından yeniden gündeme getirilmekte ve kavramsal açıdan güncel dinamikler doğrultusunda yeni aktarım araçları olarak evrilerek kullanılmaya devam etmektedir.

Gündelik hayattan objelerin tekstil malzeme ve teknikleri ile yorumlandığı güncel çalışmalar bu bağlamda enteresan bir örnek grubunu oluşturmaktadır. Örneğin Wikander, gündelik hayatta çevremizde bulunan sıradan nesneleri goblen tekniği ile yeniden etüt ederek bu nesnelerin gün içinde farkedilmeyen sıradan formlardan biricik nesneler olarak yorumlanır hale gelmesine imkan sağlamıştır. Diğer yandan Brown'un tekstil işleme tekniklerini gündelik hayatta çok da değer biçilmeyen bir plastik poşet üzerinde uygulaması farklı sorgulamaları da beraberinde getirmiştir. Adanır'ın çalışmasında ise gündelik bir andan bir kesit tekstil teknik ve malzemeleri ile yansıtılmış, keçe, dantel ve el işlemeleri ise anın kararkeristiğini yansıtarak yapıtı desteklemiştir (Resim 5).

Tekstil sanatında önemli bir yere sahip olan halıların ise geçmişten günümüze çok çeşitli örneklerine rastlamak mümkündür. Öyle ki dönemsel değişiklikler, coğrafyaların farklılaşması ve dolayısı ile kültürel çeşitlilik ile teknik, üslup, malzeme ve kullanım biçimi açısından da farklılık gösteren çok çeşitli örneklere sahip geleneksel tekstil sanatlarından biri olmakla birlikte günümüz tekstil sanatçıları tarafından faklı yorumlara imkan sağlamıştır. Faiq Ahmed'in çalışmalarından 'Liquid Serisi' bu bağlamda çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Seride oryantal üslup taşıyan halılar büyük bir tezatlıkla akışkan formlara geçiş yaparak şaşırtan bir etki bırakmaktadır. Lovegrove'un 21 metre uzunluğundaki 'Transmission' isimli yerleştirme çalışması ise London Design Festival kapsamında Victoria & Albert Müzesi Tapestri Galerilerinde sergilenmek için tasarlanmıştır. 15. Yüzyıl Devonshire Hunting Tapestrilerinden ilham alınarak yapılan çalışma, sanatçının 15. yüzyıldan itibaren örneklerini vermeye başlayan tapestry sanatına ve zanaat temelli becerilere saygısını sunmak amacıyla tasarlanmıştır (Resim 6).

Keçe ise bu süreçte geleneksel tekstil üretiminin güncel tekstil sanatına yansımalarına örnek oluşturabilecek malzeme ve tekniklerden bir diğeridir. Dokusuz yüzey oluşturma tekniklerinden biri olan keçeleştirme günümüz tekstil sanatçılarının kavramsal açıdan beden ve form arayışlarında potansiyeller taşır nitelikte olmasıyla dikkat çekmektedir. Konvansiyonel olarak yün ile kullanımının dışında insan saçı ve kılının kullanımıyla oluşturulan çalışmaları bedenden kopan parçalar ve bedeni oluşturan parçaların sorgulandığı heyecan verici eserlerde gözlemlemek mümkündür. Yıldırım'ın 'Bedel' ismini verdiği, kendi saçlarından oluşturduğu ve kadınlık olgusunu sorguladığı çalışması ile Dieker'ın yine insan saçı ile şekillendirdiği ve beden formlarını alışılmışın dışındaki malzemelerin geleneksel yöntemlerin kullanımı araştırdığı 'Wildes Herz' adlı çalışması bu bağlamda örnek olarak gösterilebilecek nitelikteki çalışmalardandır (Resim 7).

Beden ve bedeni oluşturan parçalarda form sorgulamalarına giden çalışmalar ise bir diğer ilgi çekici grubu oluşturmaktadır. Örme, dikiş, aplike, nakış gibi birçok tekniğin gözlemlenebildiği bu çalışmalarda beden algısı ile birlikte idealize ve idealize olmayan beden kavramlarının irdelenmesi söz konusudur. Örneğin, Becker 'Interior' çalışmasına bedeni bir iç mekan nesnesi olarak yorumlamış ve örme tekniği kullanarak farklı form arayışlarına gitmiştir. Dieker'ın yapıtlarında da çoğunlukla beden/form ilişkisini gerek parça gerekse bütün üzerinden form yorumlarıyla ve dikiş, aplike, patchwork gibi çeşitli geleneksel tekstil tekniklerinin bu bağlamdaki uygulamalarıyla karşılaşmak mümkündür. Hewett ise güzellik ve çirkinlik ideasının beden üzerinden yorumuna odaklanmıştır. Eksiklik, farklılık, araz gibi bedeni ötekileştiren olguların beden formunun gerçekliği içerisinde yorumlanmasına örnek teşkil edebilecek bu yapıtlarda çoğunlukla tekstil malzeme üzerine, işleme ve dikiş uygulamalarına rastlanmaktadır (Resim 8).

Heyecan verici güncel sanat yaklaşımlarından biri olan 'Biyo-Art'ta da tekstil tekniklerinin biyo-temelli dinamikler doğrultusunda yeniden yorumlandığı örneklere rastlamak mümkündür. Bu perspektifte, Scherer'in bitki kökleri ile oluşturduğu dokuma yorumları örnek gösterilebilecek niteliktedir. Bununla birlikte Collet 'Biolace'de geleceğin bitki olasılıklarını sorgulamakta ve köklerinin dantel yapılar oluşturulabilecek şekilde geliştiği fütüristik bitkiler yetiştirmeyi öngörmektedir. Bäumel ise yaşayan mikroorganizmalar ile işbirliğini ve insan mikrobiyomunun potansiyellerini araştırmaktadır. Bu bakış açısından yola çıkarak oluşturduğu ve bedenle ilişkilendirdiği dantel yapılar ile deri üstündeki mikrobiyomlar ve vücut ısısına bir tepki olarak doğan yeni tekstil üretimleri arayışı sergilemektedir(Resim 9).

Çalışmalarında çeşitli örme tekniklerini kullanan bir grup sanatçı ise gerek kamusal alanda yaptıkları yerleştirmeler gerekse güncel konulara gösterdikleri duyarlılıkları ve aktivist tavrı yansıtan çalışmalarıyla kavramsal birçok sorgulama içeren yapıta imza atmışlardır. Marshall'ın nesli tükenen vahşi hayvanlara gönderme yaptığı örme tekniği ile oluşturulmuş hayvan postlarını bu aktivist tavrın bir göstergesi olarak örnek vermek mümkündür. Ayrıca, Oleg tarafından tasarlanan gündelik hayattan an ve hareketlerden oluşan insan formları bir yandan kamuflaj desenleri taşırken öte yandan farkedilmemesi güç, canlı ve parlak renkleri ile son derece sorgulayıcı bir nitelik taşımaktadır. Diğer bir örnek ise çalışmalarını 'Grandma Graphiti' olarak adlandıran ve örme tekniği ile oluşturdukları çalışmalarını kamusal alanda gerilla örmeler şeklinde yerleştirmelerle sergileyen B-Arbeiten örme sanatçıları grubudur.

Bu bağlamda örme tekniği genel yapısı ile gelenekten gelen el sanatlarını güncel yorumlamalarına olanak sağlayan ve çeşitliliğe imkan veren büyük potansiyeller taşımaktadır (Resim 10).

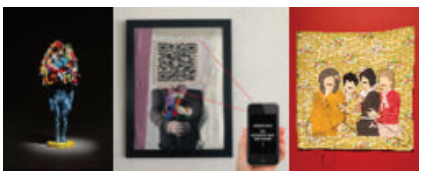
Performans sanatının uygulamalarına da imkan verebilecek potansiyellere sahip olan tekstil malzeme ve teknikleri, süreçlerin ve tutumların sorgulandığı entresan örneklerin ortaya çıkmasında da rol almıştır. Tekstil sadece varoluş ve olma halinin ötesinde, üretimi esnasındaki performansın ve oluşma sürecinin de bir anlatım olarak kullanıldığı deneyimlere pencere açmıştır. Jenkins tarafından sergilenen performansı da bu çerçevede incelemek mümkündür. Vajinasına yerleştirdiği ip yumağını 28 gün boyunca örerek uzun bir tekstil şerit oluşturan sanatçı, menstrual döneminin bir sonucu olarak ürettiği tekstil yapıtta sürecin izlerini temsil eden desenlendirmelere ulaşmıştır. Sanatçı aynı zamanda bu performansta kadınlık, üretkenlik gibi kavramları yine kadınlık ile ilişkilendirilen tekstil teknikleri ile birleştirerek yorumlamıştır. Bir diğer enteresan örnek ise belediye meclis üyesi Montgomery tarafından gerçekleştirilmiş performans çalışmasıdır. Meclis toplantıları esnasında ördüğü şeritle kadın konuşmacılar ile erkek konuşmacıların konuşma sürelerini farklı renklerle ifade eden kadın meclis üyesi, oluşturduğu çalışmasında %80 oranındaki süreyi erkek konuşmacıların oluşturduğunu sergilemiş; bu eril egemen durumu da eleştirel bir bakış açısı ile yine kadınlık ile ilişkiledirilen tekstil tekniklerini kullanarak vurucu bir anlatım yöntemi ile ifade etmiştir (Resim 11).

Resim 10. (Sol) RUTH MARSHALL, Female Berlin Tiger,Elliot, 2015, (Orta) AGATA OLEK, Scuba Diver,Vannier, 2018, (Sağ) B-ARBEITEN, Padua/ İtalya'da örme parçalar ile bir kentsel alan yerleştirme çalışması, Elliot, 2015.

Resim 11. (Sol) CASEY JENKINS, Casting Off My Womb,Vannier, 2018, s.89, (Sağ) Kanada/Montreal Belediye Meclis Üyesi SUE MONTGOMERY, Kaşkol Grafiği, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48308162?ocid=socialflow_facebook&fbclid=IwAR02d0KYJMYDk2Zig0PGBZKg6VGpt_FHroAh-WQMBBKnzeh-2EBM4dMtL8 Erişim: 27.06.2019.

Resim. 12 (Sol) JUNE LEE, Weight of Human, SCYTHIA MINI, 12th. International Biennial of Contemporary Textile Art, http://junelee.kr/ Erişim: 27.06.2019, (Orta) DERYA MERİÇ, QR Man, ''interconnecting of textile art and modern Technologies '' 5TH. TEXTILE ART OF TODAY 2018 TRIENNIAL OF TEXTILE, WITHOUT BORDERSTHE CIVIC ASSOCIATION, BRATISLAVA, SLOVAK REPUBLIC, Fotoğraf: D. Meriç, 2018, (Sağ) GÖZDE İLKİN, Hafıza ve Şimdi, https://blog.peramuzesi.org.tr/sergiler/hafiza-ve-simdi-kumaslarda-gozde-ilkin/ Erişim: 29.08.2019.

Günümüzde tekstil malzeme ve tekniklerinin bir anlatım ve aktarım yöntemi olarak benimsenerek kullanımına örnek olacak nitelikte çok çeşitli yapıtlara rastlamak mümkündür. Bu çerçevede uluslararası sanat bienal ve trienallerinde tekstili bir aktarım aracı olarak kullanan farklı sanat disiplinlerinden güncel sanat yapıtları gözlemlenebilmektedir. Scythia Mini 12. Uluslararası Çağdaş Tekstil Sanatları Bienali kapsamındaki 'Mini-Art' sergisinde Koreli sanatçı June Lee'nin birincilik ödülünü alan 'Weight of Human / İnsanın Ağırlığı' çalışması; insanı çevresindeki nesneler ve yükledikleri anlamlar ile ilişkilendirmektedir ve bu bağlamda tekstil malzeme ve tekniklerinin bir anlatım aracı olarak kullanıldığı yapıtlar açısından gösterilebilecek önemli son dönem örneklerinden biridir. Bir diğer örnek ise 5. Textile Art of Today Tekstil Trienalinde sergilenmekte olan Derya Meriç'in 'QR Man' isimli çalışmasıdır. Gelenek ile gelecek arasındaki köprüyü anlatırken evrilen dişil aktarım yöntemlerine vurgu yapan çalışma, QR kod uygulamasını el işlemeleri ile bir arada kullanarak geçmişte iletişim yöntemi olarak kullanılan tekstil sembollerinin günümüz değişen dinamikleri ve teknolojinin etkisiyle dönüşümüne gönderme yapmaktadır. Gözde İlkin'in 15. İstanbul Bienali'nde sergilediği, kendi ailesine ait kumaş ve örtülerle oluşturduğu bir dizi yapıtından bahsetmek yerinde olacaktır. Buluntu kumaşlar ve evde farklı amaçlarla kullanılan dokuma ve örgülerle çalışan İlkin, kültürel kodları ve kolektif hafızayı cisimleştiren nesnelerle ilgilenmiş; çeyizlik çarşaflar, perdeler veya masa örtülerini, bazılarını ona örgü öğretmeyi de göstermiş olan annesiyle anneannesinden öğrendiği kesme, delik açma, sökme, aplik ve bağlama gibi teknikler kullanarak dönüşüme uğratmıştır. İlkin, kumaşlardaki desenleri, hafızayı ve şimdiyi, hayali olanı ve gerçeği birbirine bağlayan yapılar olarak ele almaktadır (Resim 12).

Günümüzde incelenen tüm bu örnek çalışmalar dışında çeşitli disiplinlerden beslenen birçok sanat yapıtından bahsetmek mümkündür. Tekstil malzeme ve tekniklerini bu bağlamda taşıdığı anlatım gücü ve büyük potansiyeller ile yeni yaratıları besleyen nitelikler taşımasıyla güncel sanat yapıtlarında dikkat çekici düzeyde kullanılır hale gelmiştir ve her geçen gün yeni yorumlara açık bir halde kendini evriltmeye devam etmektedir.

Sonuç

Yaratıcılıkta bir ifade dili olarak da nitelendirilen tekstil sanatı, gelişen teknolojik teknik ve malzemelerle birlikte farklı sanat ve tasarım anlayışlarıyla yeni ifade yolları aramaktadır. Sanatçılar güncel tekstil ve hammaddeleri ile ilgili teknolojik gelişmeleri kullanarak kendi kültürlerinden gelen ya da farklı kültürlere ait teknikleri birleştirmektedirler. Geçmişten; korunarak, değişerek ya da dönüşerek bugüne kadar gelen ve çok çeşitli malzeme ve tekniklerin bir arada kullanılmasıyla ortaya çıkan yorumlar heyecan verici potansiyeller taşımaktadır.

Bununla birlikte; bu yönlenmeler geleneksel tekstil tekniklerin yanı sıra disiplinlerarası yöntemlerle yenilikçi ifade biçimlerinin sunulmasına ve kavramsal sanata eğilim göstererek teknolojik imkânlar ile yeni yorumlar aranmasına olanak sağlamaktadır. Geçmişten günümüze çok çeşitli teknikleri kullanarak, lifleri yenileyip, katkıda bulunan ve tükenmekte olan bazı gelenekleri ve teknikleri sürdürmeye çabalayan sanatçılar; yaratılarını, çağdaş medya ve duyarlılıkla birleştirerek geçmişte bir iletişim dili olan tekstilin bu özeliğini devam ettirme çabasındadırlar. İçinde bulunduğu dönemin dinamikleri doğrultusunda yeniden yorumlanan bu geleneksel teknikler günümüz tekstil sanatında bir ifade dili ve aktarım aracı olma özelliğini korumaya devam etmektedir ve edecektir.

Kaynaklar

Acar, S. (2013). 'Tapestry' Geleneğinden Lif Sanatına Geçiş Sürecinde Jagoda Buic ve Sanatsal Çalışmaları. Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, Kış 2013, Sayı 9: 51-59.
Bağatır Demir, R. (2011). Nesnenin Ötesi: Kavramsal Sanatın Dayanak Noktaları. Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(7), 23-33.
Elliot, S., (2015). Knit: Innovations in fashion, art, design.Laurence King Publishing: London.
Erol Tüysüz, G., (201q).Kavramsal Sanatın Gelişimi.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
Farthing, S. (2014).(Çev. Aldoğan G., & Candil Culcu F.) Sanatın tüm öyküsü. Hayalperest Yayınevi: Çin.
Fogg, M., & Steele, V., (2013). Fashion: The whole story. Thames & Hudson Ltd.: London.
Franklin, K., & Till C., (2018). Radical Matters: Rethinking materials for a sustainable future. Thames & Hudson Ltd.: London.
Gleba, M., & Mannering, U. (2012). Textiles and textile production in Europe from prehistory to AD 400. Oxbow Books: Oxford.
Kipöz, Ş. (2015). Sürdürülebilir moda. Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
McDonald, F. (2011). Textiles: a history. Pen & Sword Books Ltd: Great Britain.
Myers, W., (2015). Bio Art: Altered realities. Thames & Hudson Ltd.: London.
Özpınar, C., (2009). Lif Sanatında Kavram. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
Phaidon Editors& Porter, J., (2019). Vitamin T: Threads & textiles in contemporary art. Phaidon Press Limited: New York.
Potts, A. (2004). Tactility: the interrogation of medium in art of the 1960s. Art history, 27(2), 282-304.
Pöllänen, S., & Ruotsalainen, K. (2017). Dialogue between art and craft: Textile materials and techniques in contemporary art. International Journal of Education & the Arts, 18(1).
Sakalauskaite, J. (2012). Lif Sanatı'nın Kavramsal Sanatla İlişkisi. Akdeniz Sanat Dergisi, 4(7).
Sönmezateş, B., (2012).Günümüz Plastik Sanatlarında Görsel Dil Olarak Tekstil.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
Uğur, B. (2006). Lif Sanatında Dokuma Teknikleri Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
Vannier, C. (2018). Unravelled: Contemporary knit art. Thames & Hudson Ltd.: London
Westwood, V., & Kelly, I. (2016) (Çev. Ersek Ümitvar S.) Vivienne Westwood. Artemis Yayınları: İstanbul.

http://www.azerbaijanrugs.com/anatolian/erzincan/erzincan_rug3.htm Erişim: 27.06.2019
http://www.vam.ac.uk/content/articles/h/a-history-of-the-kimono/ Erişim: 27.06.2019
http://www.alaintruong.com/archives/2015/10/03/32720946.html Erişim: 27.06.2019
https://www.tate.org.uk/art/artworks/beuys-felt-suit-t0744 Erişim: 29.08.2019
https://www.moma.org/collection/works/3650 Erişim: 29.08.2019
http://www.ullastinawikander.com/?fbclid=IwAR2T-jVGd_Kd7mi-UC0qHs4o5RGOsM5bfEd02r7LW7vzcnE4wzUotiOwTTkY Erişim: 27.06.2019
https://makezine.com/2014/01/21/embroidered-bodega-bags/ Erişim: 27.06.2019
http://www.scythiatextile.com/ Erişim: 27.06.2019
https://www.faigahmed.com/index.php?lang=en&page=8&projID=13 Erişim: 27.06.2019
https://www.londondesignfestival.com/events/ross-lovegrove-transmission Erişim: 29.08.2019
http://www.birgit-dieker.de/start.htm?babel=2 Erişim: 27.06.2019
http://sandrabecker.info/www.sandrabecker.info/work/Seiten/Interior_I,_2012.html#0 Erişim: 27.06.2019,
http://www.birgit-dieker.de/start.htm?babel=2 Erişim: 27.06.2019,
https://www.sallyhewett.co.uk/gallery_276958.html Erişim: 27.06.2019
https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48308162?ocid=socialflow_facebook&fbclid=IwAR02d0KYJMYDk2Zig0PGBZKg6VGptY_FHroAh-WQMBBKnzeh-2EBM4dMtL8 Erişim: 27.06.2019
http://junelee.kr/ Erişim: 27.06.2019
https://blog.peramuzesi.org.tr/sergiler/hafiza-ve-simdi-kumaslarda-gozde-ilkin/ Erişim: 29.08.2019.